

Ročníková práce

Jařabova Osamělá srdce

Magdalena Pártlová

Katedra divadelní vědy

Filozofická fakulta

Karlova Univerzita v Praze

Vedoucí práce: PhDr. Barbara Topolová, Ph.D.

Ak. rok 2012/2013

Obsah:

1. Úvod
2. Nathanael West: Přítelkyně osamělých srdcí
 - 2.1 Inspirační zdroje knihy
 - 2.2 Formální stránka knihy
 - 2.3 Fabule a syžet
 - 2.4 Postavy
 - 2.5 Ústřední témata
3. David Jařab: Osamělá srdce
 - 3.1 Vedlejší text dramaturgie
 - 3.2 Hlavní text dramaturgie
 - 3.3 Dialogické pojetí
 - 3.4 Fabule a syžet
 - 3.5 Postavy
 - 3.6 Ústřední témata
4. Závěr

1. Úvod

Pro svou ročníkovou práci jsem si vybrala srovnání knižní předlohy Nathanaela Westa Příteklyně osamělých srdcí s dramatiZací Davida Jařaba Osamělá srdce.

West se ve své knize zabývá tíživými společenskými otázkami, které jsou stále aktuální. Nárůst vlivu a rozvíjení médií, skrze něž je lidem nabízena možnost svěřeni se neznámému a často i nekvalifikovanému člověku, přičemž záměrem provozovatelů těchto médií není pomoc trpícím, ale zpeněžení jejich utrpení, se v dnešní době znepokojivě rozmáhá. Problematika byznysu založeného na lidském utrpení je velmi zvrácená, přesto stále nevymizela. Dále mne zaujala problematika uvěření vlastním iluzím, což v některých případech, jak dokazuje příběh, může vést až k neschopnosti vést dál svůj život, s čímž je spojena otázka rozpadu osobnosti, přičemž toto téma považuji za nadčasové. S rozvojem internetu, bez něhož si mnoho lidí už ani nedokáže představit svůj život, se nebezpečí úniku do světa vytvořeného vlastními iluzemi ještě zvyšuje.

Zajímalo mne, jakým způsobem David Jařab s textem knihy pracuje, na jaká témata se zaměřil a jestli oproti knižní předloze nastal nějaký posun.

2. Nathanael West: Přítelkyně osamělých srdcí

Nathanael West, vlastním jménem Nathan Weinstein, se narodil 17. října 1903 a tragicky zemřel 22. prosince 1940. Syn německých židovských přistěhovalců vyrůstal v Americe, ale nikdy nepropadl iluzi o americkém snu jako jeho rodiče. Již v sedmnácti letech si uvědomil rozpor mezi americkým snem a americkou realitou. Spíše než zemi čistých mravů a ekonomického pokroku Ameriku vnímal jako zemi plnou násilí, zločinnosti a korupce. Právě odvrácená strana americké společnosti a parodování amerického snu se staly hlavními tématy jeho literárního díla. Silnou roli v jeho díle zaujímá také násilí, které považoval za každodenní realitu amerického způsobu života.

2.1 Inspirační zdroje knihy

Román *Miss Lonelyhearts* napsal v roce 1933. K napsání románu Westa přivedlo setkání s redaktorkou listu *Brooklyn Eagle*, která pod jménem Susan Chesterová v novinách vedla sloupek tzv. „osamělých srdcí“. Westovi se tak do rukou dostaly opravdové dopisy skutečných lidí, kteří do redakce psali a pro něž novinový sloupek představoval útěchu a únik z temné reality. West byl dopisy, v nichž bylo ztělesněno neskutečné utrpení, lidská bída a drásající samota, přímo fascinován. Dopisy a jejich pisatelé se pro něj stali symbolem doby. A právě ono anonymní volání o pomoc anebo alespoň nějakou útěchu se stalo jedním z hlavních témat knihy.

Předlohou byli autorovi skuteční lidé, které potkával v hotelu Sutton, kde pracoval jako zástupce manažera. Tito lidé nebyli schopni vést svůj vlastní život, před nímž utíkali do své fantazie. Jejich sny byly živené právě onou nově vznikající, tzv. „masovou“ kulturou – nově vznikajícími novinovými rubrikami, které lidem nabízely možnost se svěřit, přičemž trpící byli utěšováni obvykle pouze prázdny frázemi, dále komerční literaturou a filmem.

2.2 Formální stránka knihy

Román je napsán er formou. Zvolená forma vyprávění přispívá k pocitu odosobnění, který prostupuje celým příběhem. Kniha je rozdělena do několika kapitol, a to tzv. „komiksovým“ způsobem. Jednotlivé kapitoly vždy začínají stejně, např. *Přítelkyně osamělých srdcí*, *pomoz mi*, *Přítelkyně osamělých srdcí* a *kamenná tvář* atd. Autor příběh původně zamýšlel ztvárnit komiksovou formou, z jeho záměru byla nakonec zachována forma dělení příběhu na krátké kapitoly. Zvolená forma dělení textu podtrhuje grotesknost celého příběhu a také v sobě

zahrnuje prvek agresivity, která je jedním z ústředních témat knihy. Údernost poměrně krátkých, ostře pointovaných kapitol postupně graduje a spěje k tragickému konci.

2.3 Fabule a syžet

Jednotlivé situace jsou řazeny chronologicky. Ústřední postavou je 26letý muž, který pracuje jako redaktor v novinách. Děj se odehrává na několika různých místech (kancelář novin, bar, byt Přítelkyně osamělých srdcí a Masákův byt, venkovský dům Betty, městský park). West klade silný důraz na kontrast mezi velkoměstem a venkovem, staví proti sobě uspěchanost a špínu velkoměst proti klidu a čistotě přírody.

Sama skutečnost, že Přítelkyně osamělých srdcí je muž, je značně groteskní a navozuje atmosféru klamu, který prostupuje celým příběhem. Celá kniha je založena na paradoxech.

Westovy postavy i prostředí, v němž se pohybují, působí chladným a nevlídným dojmem, k čemuž přispívá i to, že je autor popisuje a charakterizuje zásadně pomocí předmětů.

Jedním z podstatných faktorů utvářejících jednání Přítelkyně je výchova – v jeho vzpomínkách vystupuje silně věřící otec a sám hlavní hrdina zážitek z dětství, který se odehrál v kostele, vnímá jako zásadní ve svém životě a neustále se k danému prožitku vrací. Tehdy v kostele pocítil, že kdykoliv zvolá Kristovo jméno, pohne se v něm něco tajemného a nesmírně mocného. S tímto pocitem si později mnohokrát pohrával, ale nikdy nepřipustil, aby v něm skutečně ožil.

Nyní se k pocitu stále vrací a odhodlává se mu plně oddat. Je přesvědčen, že až v něm ožije, bude schopen skutečně pomoci druhým. Takže i když se všichni v okolí jeho práci Přítelkyně osamělých srdcí vysmívají, dokonce i samotní novináři, on to neumí a hlavně svůj úděl znevažovat nemůže, neboť ho vnímá jako poslání. Skutečnost, že začne sám sebe vnímat jako Spasitele, se mu stane osudnou.

V díle je velmi výrazným způsobem zachycen rozpor vnímání světa. Postavy Přítelkyně a jeho nadřizeného, cynického Masáka, ztělesňují protikladné polohy společenského vnímání – Přítelkyně představuje sociální cítění, Masák naopak materialismus a touhu po úspěchu. Přítelkyně svou práci vnímá jako pomoc druhým, Masákovi jde pouze o zvýšení prodeje novin a nárůst předplatitelů a se svým názorem se netají dokonce ani před Přítelkyní. Mladý novinář si uvědomuje, že jeho slova pro trpící nejsou hledanou podporou – místo pomoci lidem nabízí pouze planou útěchu ve formě stylizovaných slov. Trápí se jejich prázdnotou, zároveň ale pro trpící není schopen nalézt jinou odpověď a pomoci jim, což z jeho pozice ani nelze. Také je vystaven tlaku přicházejícímu z jeho nejbližšího okolí, kterému není schopen

čelit. Masák mu neustále předhazuje nesmyslnost jeho spasitelského údělu a vysmívá se mu, což jen zhoršuje novinářův psychický stav. Porozumění nenalézá ani u své přítelkyně Betty, která ho opakovaně žádá, aby změnil zaměstnání. Jeho dosavadní práce je podle ní a lidí v jejím okolí, tedy normálních lidí, jak zdůrazňuje, pro smích.

Přítelkyně osamělých srdcí si díky dopisům uvědomuje prázdnotu svého vlastního života i lidí ve svém okolí. V knize je rozpad jeho osobnosti zachycen na poměrně velké ploše. Proměna, během níž zcela uvěří vlastním iluzím, je zachycena skrze jeho jednání během několika dnů. Důležitou roli při ní hraje i alkohol. Přítelkyně hledá útěchu v baru, který sám nazývá svatostánkem. Tím, že pro bar používá pojmenování známé z církevní terminologie, se West pozastavuje nad úlohou církve. Alkoholové opojení Přítelkyni možná přináší chvíle zapomnění, ale také přispívá tomu, že stále více věří svým iluzím. Je stále více strháván vidinou spasitelského údělu, což vede k neschopnosti nadále vést svůj vlastní život. Dostává se až do stavu, kdy není schopen vstát z postele. Svůj psychický stav před ostatními (i sám před sebou?) záměrně maskuje za fyzickou nemoc. Pokusům lidí z nejbližšího okolí o jeho návrat do běžného života již od počátku nedává žádnou naději. Jako nejvýznamnější mi přišel pokus o „záchranu“, o který se pokusila jeho přítelkyně Betty. Zařídila jeho odjezd na venkov. I když se k odjezdu nechal přemluvit, od počátku nevěřil v možnost uzdravení a odpoutání se od tíhy životů autorů dopisů.

Čím více se propadá do vlastního iluzivního světa, tím více si připadá osvobozen od lidské slabosti. Živí v sobě představu sebe sama jako spasitele, až se za něho opravdu začne považovat. Právě nebezpečí, které plyne z uvěření vlastním představám, považují za ústřední a nejtíživější téma knihy.

Nakonec ve svých představách dospěje ke zdání vytvoření bariéry ohraničující reálný a jeho vlastní svět. Jeho nové, spasitelské já je ale zanedlouho vystaveno těžké zkoušce. Ze svého snu je vytržen Masákem a ocitá se na večírku, kde ho nadřizený před společnými známými i před Betty otevřeně ponižuje. Mladý muž ale na jeho hru tentokrát nepřistupuje a z bytu odchází. Jeho odosobněný vztah k životu se projevuje i tím, že dívku vnímá pouze jako sváteční šaty, v nichž je oblečena. Betty mu sděluje, že je těhotná. Muž odpovídá, že se tedy vezmou. Jedná tak, jak si myslí, že je to správné, ale jako by se ho jeho chování netýkalo. Plánuje s ní budoucnost, aniž by doopravdy pouze uvažoval o tom, že by tak skutečně mohl pokračovat jeho život. Brzy se uzavírá zpět do svého nitra a opět nevychází z bytu. Stále hlouběji je přesvědčen o svém spasitelském údělu. Jedině skrze pomoc druhým lze podle jeho slov nalézt smysl svého života.

V momentě, kdy dochází k jeho ztotožnění s Bohem, a nabývá dojmu, že nyní konečně bude schopen pomoci druhým, přichází k němu jeden z trpících. Muž ale u novináře nehledá útěchu, přichází se pomstít a má u sebe revolver. Je paradoxní, že „spasitel“ umírá právě ve chvíli, kdy si je jistý, že splnil svůj úděl. Umírá při pomoci trpícímu, přičemž si tuto skutečnost pouze vsugeroval. Pan Doyle ho o žádnou pomoc nežádal, naopak se mu chtěl pomstít. Samotná smrt Přítelkyně osamělých srdcí završuje grotesknost celého příběhu.

2.5 Postavy

Postava Přítelkyně osamělých srdcí je zosobněním zoufalství. Ubíjí ho nejen práce, během níž je konfrontován s utrpením světa, které není schopen unést, ale i vztahy s lidmi v jeho nejbližším okolí jsou neutěšené a plné nepochopení. V zásadě se jedná o velmi křehkého a citlivého člověka, který je ale velmi náladový a ve vypjatých situacích se chová agresivně. Jeho přítelkyně Betty představuje dívku ze střední společnosti, která touží po obyčejném štěstí, žít svůj život stejně jako ostatní, normální lidé.

Novinářův nadřizený Masák je prototypem podnikatele, který se nezdráhá vydělávat na utrpení ostatních lidí. I když vidí, že Přítelkyni práce ničí, klidně sleduje jeho trápení a nijak nezasáhne, protože se mu mladý muž hodí pro jeho byznys. Naopak nevynechá jediné příležitosti, aby citlivého novináře uvrhl zpět do depresí.

Skrze příběhy lidí, kteří do redakce píšou, West zpřítomňuje bídu života lidí z nejnižších vrstev. Zajímavý je jazyk, kterým jsou dopisy napsány – nespisovný jazyk plný pravopisných chyb. Nevím, jestli autorovi šlo o zachování jazyka skutečných dopisů, které četl, nebo jestli se jedná o jeho záměr, aby podtrhl žalostnost prostředí, v němž se chudí a trpící lidé pohybují.

2.5 Ústřední témata

West ve své knize upozorňuje na pokřivenost praktik některých novin, na vliv puritánské náboženské výchovy a na agresivitu a alkoholismus.

Agresivita je důležitým rysem chování ústřední postavy. Agresivní chování domnělého spasitele, který se chová jako násilník, je dalším paradoxem, který se v knize objevuje. Nathanael West agresivitu vnímal jako jeden z výrazných znaků Ameriky – agresivní chování podle něj patřilo k běžným pouličním výjevům. V novele se agresivita projeví vícekrát, přičemž v některých případech se jedná o násilné napadení nebohého člověka a jen jednou lze agresivní chování vnímat jako sebeobranu. Určitá bojovnost je zachycena i v samotné formě

textu – v úderném popisu jednotlivých obrazů, paradoxně mnohdy až překvapivě něžných, lyrických momentů.

Konzumací alkoholu, k němuž se obrací všechny postavy kromě Betty, autor poukazuje na negativní důsledky s ní spojené. Zobrazuje, jak alkohol zvyšuje agresivitu lidí i nesmyslnost jednání lidí, kteří se pomocí alkoholu snaží uniknout ze svého neutěšeného života.

V textu se objevuje také problematika sebevraždy, je zmiňováno dílo a postoj Fjodora Michajloviče Dostojevského k sebevraždě jako vhodnému východisku z neutěšené životní situace.

Příběh Přítelkyně osamělých srdcí vnímám především jako upozornění na nebezpečí uvěření vlastním představám. West zachycením rozpadu osobnosti, který je důsledkem uvěření výmyslům vlastní mysli, jež se postupně mění v posedlost, dokázal, jak je to nebezpečné.

3. David Jařab: Osamělá srdce

David Jařab, narozen dne 2. ledna 1971, je český režisér a dramaturg. Při vzniku dramaturgie pracoval s překladem Jaroslava Schejbal. Protože podstatou dramatického textu je dialogičnost, Jařab musel najít způsob, jak knižní příběh přenést do dialogické formy. Jako ústřední a nejvýraznější moment dramaturgie tedy považují skutečnost, že David Jařab příběh převedl z novin do prostředí rozhlasového studia, čímž dosáhl potřebné dramatické i aktuálnosti. Formu korespondence překlopil do formy přímé zpovědi volajících, tedy do teď a tady probíhajícího dialogu.

Oproti knize v dramaturgii dochází i k dalším posunům.

3.1 Vedlejší text dramaturgie

Již v seznamu postav, které se v dramaturgii objevují, se oproti knize objevují změny. David Jařab ústřední postavu přejmenoval na Utěšitelku, přičemž v příběhu postava opravdu vystupuje více než jako přítelkyně trpících jako jejich utěšitelka. Z knižních postav se v dramaturgii dále objevují Masák, vystupující pod originálním anglickým názvem Shrike, Marie, Betty, Doylevá, Doyle, Žena, Dívka a její sestra. V úvodním seznamu jsou postavy seřazeny podle své důležitosti. Vedlejší text neuvádí, v jakém prostředí se děj odehrává. Tato skutečnost je zanesena až v samotném hlavním textu.

Hlavní text je doplněn několika scénickými poznámkami, které se týkají příchodů jednotlivých postav na scénu, hudebního doprovodu a především jednání Utěšitelky – kdy se napije vína, kdy si zapálí cigaretu atd. Přesným popisem týkajícím se jednání ústřední postavy Jařab umocňuje její stoupající psychický rozklad. Pro malý výskyt a strohou podobu scénických poznámek je možné vysvětlení, že dramaturg, který je také režisérem své dramaturgie, neměl potřebu další a podrobnější poznámky do původního textu uvádět. Premiéra hry Osamělá srdce proběhla dne 30. 10. 2012 v Divadle Na zábradlí. Jednalo se o první inscenaci uvedenou v rámci divadelní sezóny s podtitulem Nepřizpůsobiví.

3.2 Hlavní text dramaturgie

Hlavní dramatický text není rozdělen do jednotlivých dějství ani scén, je tvořen jednotlivými výstupy postav.

Jsou zachovány některé situace z knižní fabule a ústřední témata knižní předlohy. Vybrané situace jsou řazeny chronologicky a v dramaturgii se objevují ve stejném pořadí jako v knižní

předloze. Autor dramatisace se selekcí knižních situací zaměřuje na postavu Utěšitelky a na její postupný psychický i tělesný rozklad.

Z hlavního textu je zřejmé, že se celý děj odehrává v jednom prostředí, a to v nahrávacím studiu, ale jeho podoba není nijak upřesněna ani naznačena. Ohledně časového určení děje jsme informováni ústy Utěšitelky. Děj se odehrává během jediné noci, od deseti hodin večer do pěti hodin ráno. Postupný rozklad osobnosti je tedy zachycen na mnohem menší ploše než v knize. Jařab pro svou dramatisaci zvolil jednotu děje, místa a času, čímž příběh silně koncentroval a zvýraznil tak jeho dramatickosti a gradaci. Pro srovnání – knižní předloha má osmdesát stran, text dramatisace pouhých dvacet tři stran.

3.3 Dialogická forma

Forma rozhlasového pořadu dramatisaci umožnila nové možnosti ztvárnění vztahu Nemilovaných a jejich Utěšitelky. V dramatickém textu jsou jednotlivé příběhy volajících ztvárněny skrze postavy Nemilovaných, kteří s Utěšitelkou přímo komunikují. Jařab tedy tímto řešením dosáhl bytostně dramatického a divadelního řešení, neboť základem každého dramatu je dialog. Jazyk a přesné repliky Nemilovaných jsou zachovány. Stejně jako v knize je jejich jazyk nespisovný a odkazuje na mluvu lidí z nižší společenské vrstvy. Jednotlivé zpovědi trpících jsou zachovány všechny, ale v dramatisaci se objevují v trochu jiném pořadí než v knize. Nemilovaní do studia volají a jejich bezprostřední zpověď je tak pro moderátora ještě tíživější než pouhá četba dopisů pro novináře v knize. Změna prostředí zároveň při realizaci textu nabízí zachycení moderátorovy reakce na zpovědi volajících. I když je jeho odpověď plná útěchy i povzbuzení a jeho slova jsou pronášena hlasem plným soucitu, pokud si přitom čte noviny, výpověď celé situace se náhle objevuje ve zcela jiném světle.

Ve hře se dále objevuje nový aspekt, který byznys s utrpením vrhá do nového světla. Když už se moderátorovi nedostává slov, trpícím pošle alespoň písničku. Volající jsou dále odměňováni dárky, které jim v jejich utrpení nemohou nijak pomoci, což jen podtrhuje zřůdnost a grotesknost byznysu s lidským utrpením. Zvrácenost tohoto jednání je vtipně připomenuta v závěru hry, kdy si Nemilovaní stěžují na nefunkčnost obdržených darů právě ve chvíli, kdy potřebuje pomoci sama Utěšitelka.

Ve způsobu mluvy jsou zakotveny i charaktery jednotlivých postav, které jsou většinou zachovány, jen u Betty dochází k mírnému posunu. Oproti své knižní předloze v dramatisaci působí dospěleji. Zde je to právě Betty, která vyhledává svého přítele, aby se ho zeptala na jeho zvláštní chování, proč se jí vyhýbá a nereaguje na zprávy, když to byl přece on, kdo ji

před dvěma měsíci požádal o ruku. V knize naopak Betty vyhledává její přítel, který se jí celé dva měsíce vyhýbal. Průběh jejich setkání je poté shodně rozpačitý. Podstata jejich vztahu je tedy zachována, zatímco Betty se snaží Utěšitelce pomoci, mladý muž její pomoc v obou případech odmítá a je neschopen být součástí funkčního vztahu.

3.4 Fabule a syžet

David Jařab si z knižní fabule vybral situace, které zachycují Utěšitelčin postupný pád na samé dno. Zaměřil se na jeho trýzeň plynoucí z neschopnosti pomoci Nemilovaným a na jeho neutěšené vztahy se Shrikem, Marií a Betty. Jařab trochu upozadil silný a chvílemi i zvrácený vztah Utěšitelky k Bohu, kdy se muž začíná považovat za Spasitele. V dramatinaci je zachyceno, jak ho trápí, že nemůže volajícím pomoci, ale Utěšitelka o sobě neprohlašuje, že je Spasitelem.

Stejně jako v knize je přímo konfrontován s paní Doylovou i s jejím mužem, přičemž tato skutečnost se mu také stane osudnou.

Výchozí situace je podobná té knižní, kde se setkáváme s novinářem, který právě dopisuje úvodník. Zde děj začíná proslovem Utěšitelky ke svým posluchačům, které oslovuje jako Nemilované. V obou případech se setkáváme se zničeným mužem, na něhož dopadá tíha bolestných zpovědí a který trpícím ale není schopen nabídnout nějaké vysvobození, proto jim předkládá alespoň útěchu a přesvědčuje je o smyslu života: „*Život stojí za to být žit, neboť je pln snů a poklidu, něhy, extáze a víry, jež hoří jako bílý plamen na chmurném temném oltáři.*“¹

Promluva moderátora dokonce působí jako modlitba: „*Světě náš, ty, jenž nás obklopuješ, přijď a vstup do našich chřadnoucích srdcí a projev svou vůli, aby se alespoň kousek nebe, malý pokojíček ráje, otevřel pro nás a nasytil naši vyprahlost, dej, aby se chléb milosrdenství dostal i nám, když ho dostávají naši bližní, veď nás a dej nám, abychom neupadli v pokušení nemravnosti a pokleslosti. Žijte, protože život za to stojí. Je plný poklidu, něhy, vzrušení a víry, která hoří jako bílý plamen na hrůzoplňném černém oltáři. Je deset hodin. A přicházejí Nemilovaní.*“² I když jde o jeden z odkazů na moderátorovu víru, v dramatinaci oproti knižní předloze není doslova vyložen Utěšitelčin vztah k Bohu.

Jak je Utěšitelka postupně stále více svazována vlastními představami a stále méně se orientuje v reálném světě, začíná být jeho chování více agresivní a ke konci hry vrcholí situací, kdy fyzicky napadne paní Doylovou.

¹ WEST, Nathanael: *Přítelkyně osamělých srdcí*. Praha: Odeon, 1982. s. 38

² WEST, Nathanael/ JARĀB, David: *Osamělá srdce*. Praha, 2012. s. 2

Utěšitelčin odchod ze světa se odehrává stejně nečekaně jako v knize. Moderátor svou závěrečnou řeč k posluchačům končí slovy: „*Příběhy jsou dopovězeny, dárky rozdány a za hodinu bude svítat. Pro každého z nás začne nový den. Snad nám všem přinese nové světlo do našeho života. Je pět hodin. Dobrou noc.*“³

Možnost nového začátku ale nemá dlouhého trvání. Nastalé ticho je přerušeno Shrikem, jehož slova znehodnocují veškerou Utěšitelčinu snahu o lepší svět: „*Ještě tak úplně nekončíme. Dnes večer je tady s námi muž, kterého všichni znáte a obdivujete. Přišel mezi nás, aby vám byl nápomocen ve vašich morálních a duchovních problémech. (Marie: Bolí mě hlava.) Je to on, který podřizuje směr své cesty hrdému cíly, ale chladný a vypočítavý svět mu staví jednu překážku za druhou*“.⁴ Jeho proslov připomíná smuteční řeč.

Betty Utěšitelce oznamuje, že je těhotná. Muž reaguje stejně odosobněně jako v knize, kde jeho novému, mírnému a chladnému chování předchází doba několika dní, kdy plně uvěří iluzi, že existuje ve světě, který si vytvořil ve vlastní mysli a že se ho okolní svět již netýká. V drammatizaci zlom v jeho chování, kdy od agresivity přechází k umírněnému projevu plnému rezignace, nastává poměrně rychle.

Jeho úvahy o společné budoucnosti jsou přerušeny Hlasem, který zní v jeho hlavě a opakuje mužova slova ze začátku příběhu: „*Světě náš, ty, jenž náš obklopuješ, přijď a vstup do našich chřadnoucích srdcí, buď spravedlivý a projev svou vůli (...)*“⁵ Nastává dialog probíhající v jeho mysli, jevištně ztvárněn tak, že herec vede rozmluvu s neviditelnou postavou, která promlouvá jeho vlastním nahraným hlasem. Odpovídá si tedy na svá vlastní slova: „*Nic necítím. Vůbec nic. K nikomu a ničemu. Absolutně nic.*“⁶ Sám definuje příčinu svého postupného rozkladu a sám si také nabízí radu: „*Třeba musíte někomu pomoci, abyste zase začal něco cítit. Nehleďte smysl v sobě, ale v pomoci druhým. Přes druhé se zase můžete najít. Pomoc druhým a jejich vděčnost vás rozehřeje a vy ovlažíte vaše zkrěhlé city.*“⁷ Sám si předpovídá, že mu osud do cesty nastrčí trpícího, kterému ulehčí od jeho trýzně svým objetím, přičemž tím zároveň pomůže i sám sobě. Zosobněním trpícího je pro něj pan Doyle, který se mu právě přichází pomstít za údajný pokus o znásilnění jeho ženy, který si paní Doylová vymyslela.

³ WEST, Nathanael/ JAŘAB, David: *Osamělá srdce*. Praha, 2012. s. 20

⁴ WEST, Nathanael/ JAŘAB, David: *Osamělá srdce*. Praha, 2012. s. 20

⁵ WEST, Nathanael/ JAŘAB, David: *Osamělá srdce*. Praha, 2012. s. 21

⁶ WEST, Nathanael/ JAŘAB, David: *Osamělá srdce*. Praha, 2012. s. 21

⁷ WEST, Nathanael/ JAŘAB, David: *Osamělá srdce*. Praha, 2012. s. 22

Mladý muž umírá stejně nečekaně a se stejným přesvědčením, že konečně pomáhá trpícímu, i když jde pouze o jeho vlastní představu. Rozdíl je v tom, že v knižní předloze se tato událost odehrává pouze za přítomnosti Přítelkyně, pana Doylea a Betty, zatímco v dramatinaci jsou u jeho odchodu přítomni i Shrike, Marie a postavy Nemilovaných.

3.5 Postavy

Utěšitelčina pobožnost, která v knižní předloze hraje ústřední roli, je v dramatinaci naznačena, ale před samým závěrem není explicitně vyjádřena. Naopak je zvýrazněno zoufalství pocházející z neschopnosti zorientovat se ve svém vlastním životě, aby mohl být nápomocen druhým. Muž, který poskytuje rady druhým lidem, je ve svém vlastním životě sám ztracen a svým nevyrovnaným chováním ubíjí nejen sám sebe, ale i své nejbližší, což se nejvýrazněji projevuje v jeho vztahu k Betty. Dívka je obětí jeho nevyzpytatelných nálad a náhlých změn chování. Příklad: Betty: *(sáhne mu na čelo)* „Není ti něco? Co je s tebou?“ Utěšitelka: „*Tak vidíš, co ty jsi za děvku! Člověk se začne chovat přisprostle, a ty řekneš, že jsem nemocnej. Chlapi, který mučej svoje manželky a znásilňujou malý děti, zavíraj je ve sklepe, ty jsou podle tebe nemocný? Žádná morálka, všechno je jen medicína? Jenomže, já nejsem nemocnej! Já žádný tvoje pitomý prášky nepotřebuju! Já miluju lidi! Všechny ty zničený ubožáky, chápeš! A nedá se to snýst!*“⁸ Tato jeho ale replika ukazuje i na další prvky dramatinace. Je v ní zanesena Utěšitelčina agresivita a nevyrovnanost, dále aktualizace textu – Jařab v ní připomíná zřůdnost známých nedávných zločinů a objevuje se v ní i mužovo zoufalství týkající se nemožnosti nadále snášet úděl moderátora daného pořadu. Betty svému příteli stejně jako v knize chce pomoci a stejně jako v knize mu navrhuje změnu zaměstnání i přesun z města na venkov. Na rozdíl od knihy, kdy sama zařídí společný odjezd na venkov, v dramatinaci se o změně prostředí jen mluví, ale nedochází k ní.

Postava Betty v dramatinaci zastává stejnou úlohu jako v knize, v jevištním tvaru je zdůrazněna i její posedlost pořádkem, která se projevuje tak, že Betty pokaždé, než se ve studiu usadí, přetře sedačku rukou, aby si neušpinila šaty.

Sarkastický Masák opět napadá a zpochybňuje Utěšitelčinu snahu o lepší svět. Masák se zcela otevřeně vysmívá nejen Utěšitelce, ale i příběhům trpících, přičemž k tomu používá i stejných přirovnání jako v knize, někdy i s větší ironií a tvrdším způsobem. „*Přítelkyně osamělých srdcí, kamaráde drahý, radím ti, abys svým čtenářům dával kamení. Chtějí-li chléb, nenabízej jim jako církev oplatky, nerad' jim, jak to dělá stát, že by si víc pochutnali na koláči. Vysvětli*

⁸ WEST, Nathanael/ JARĀB, David: *Osamělá srdce*. Praha, 2012. s. 7

*jim, že ne samým chlebem živ je člověk, a dej jim kamení. Nauč je, aby se každé ráno modlili: „Kámen náš vezdejší dej nám dnes.“*⁹

*„...Mně nenaleješ? I já bych od tebe potřeboval rozehřešení. Potřebuju utěšit pořádným panákem. Potřebuju rozehrát své chladné srdce. Kamaráde, měl bys jim dávat kamení. Musíš jim vysvětlit, že nejen chlebem živ je člověk. Pořádněj kámen do hlavy by jim možná pomohl, nemyslíš? Možná by je ušetřil toho přežívání, ne? Nebyla by milosrdnější smrt, než jalová útěcha?“*¹⁰

Postava Marie, jejíž vztah k Utěšitelce je pro příběh velmi důležitý, v drammatizaci zůstává beze změny.

3.6 Ústřední témata

David Jařab ve své drammatizaci zachoval všechna ústřední témata předlohy, i když místy došlo k mírnému posunu.

Hlavním tématem drammatizace je podle mého názoru zachycení rozpadu lidské bytosti. Jařab se zaměřil na příběh člověka, který před svým reálným životem utíká do světa vytvořeného vlastními iluzemi. Je zdůrazňována láska, kterou Utěšitel cítí ke všem lidem na světě, i snaha pomoci, ale před samým závěrem není doslovně vyjádřeno jeho přesvědčení o úloze Spasitele. Otázka vlivu víry a vztah jedince k Bohu, která v knize zastává významné postavení, je v drammatizaci trochu upozaděna. Naopak je zvýrazněno zoufalství plynoucí z vědomí nemožnosti pomoci. Utěšitelka (Betty): *„Netušil jsem, že se mi to noční vysílání tak dostane pod kůži. Většinou to nikdo dělat nechce. Všichni se tomu smějí, ale já jsem si tady najednou uvědomil, že mě ty lidi berou vážně a že mi věří, když sem volají. Tak jsem začal přemýšlet i o sobě. Že jsem vlastně taky takovej mrzák. Vlastně ne, ...ještě větší než oni. Nemůžu si z nich dělat legraci. To bych si dělal legraci sám ze sebe.“*¹¹

Podstatnou roli v drammatizaci hraje také otázka alkoholismu a zvrácenosti byznysu s lidským utrpením. Pokřivenost tohoto počínání je podtržena tím, že volající jsou za své zpovědi odměňováni dárky. Alkohol popíjí nejen Utěšitelka a Shrike, pije i jeho žena Marie a paní Doylová. Důvody ke konzumaci alkoholu jsou stejné jako v knize. Postavy v opojném stavu způsobeném pitím alkoholu hledají nedostávající útěchu a únik z neuspokojivé životní situace. Příklad - Marie: *„Nalej mi, chci bejt veselá. Hodně veselá.“*¹²

⁹ WEST, Nathanael: *Přítelkyně osamělých srdcí*. Praha: Odeon, 1982. s. 38

¹⁰ WEST, Nathanael/ JAŘAB, David: *Osamělá srdce*. Praha, 2012. s. 4

¹¹ WEST, Nathanael/ JAŘAB, David: *Osamělá srdce*. Praha, 2012. s. 15

¹² WEST, Nathanael/ JAŘAB, David: *Osamělá srdce*. Praha, 2012. s. 11

Alkoholismus odsuzuje jen Betty, která dává přednost zdravému životnímu stylu. Stejně jako v knize je zmiňován rozdíl mezi prostředím města a vesnice, přičemž město je synonymem zkaženosti a úpadku a je vyzdvihována čistota vesnického způsobu života.

4. Závěr

David Jařab ve své drammatizaci zachovává podstatu Westovy novely. Sleduje příběh člověka, který by rád pomáhal druhým, zatím ale není schopen poradit ani sám sobě a místo pomoci

naopak svým chováním ubližuje svým nejbližším. V knize hraje velkou roli vliv náboženství a Utěšitelčina víra, která ale v dramatinizaci není explicitně zmíněna. Utěšitelka ve svých promluvách Boha zmiňuje, ale jeho vlastní vztah k Bohu není vyjádřen. Jařab se zaměřil na obraz člověka, který je zmítán požadavky zvrácené práce, výsměchem svého nadřízeného a pocitu vlastní neschopnosti vést normální život.

Během jeho postupného úpadku a rozkladu je zvýrazněna role alkoholu, k němuž se utíká před svými problémy většina postav, přičemž jsou zobrazeny negativní účinky požívání alkoholu i skutečnost, že to nevede k žádnému řešení.

David Jařab přesvědčivě zachytil pokřivenost a zvrácenost sociálních rubrik, které neslouží jako pomoc trpícím, ale jako byznys s lidským utrpením. Převedením příběhu z novinářského do rozhlasového prostředí dosáhl jeho aktuálnosti a potřebné dramatickosti i divadelnosti, což je zřejmé z inscenačního provedení dramatinizace.

Dramatinizací *Osamělých srdcí* David Jařab navázal na řadu svých předchozích dramatinizací (zejména *Utrpení knížete Sternenhocha*, *Weissenstein* a *Touhy a výčitky*), v nichž se také zabýval neutěšenými životními situacemi specifických jednotlivců.

Použitá literatura:

LUKEŠ, Milan. *Umění dramatu*. Praha: Melantrich, 1987. 232 str.

WEST, Nathanael/ JAŘAB, David: *Osamělá srdce*. Praha, 2012. 23 str. Scénář inscenace
Divadla Na zábradlí. Premiéra 30. 10. 2012

WEST, Nathanael: *Přítelkyně osamělých srdcí*. In: WEST, Nathanael: *Přítelkyně osamělých
srdcí. Den kobylek*. Praha: Odeon, 1982. str. 33 - 111